

Ročník XXIX

V Praze, 19. dubna 1895

Číslo 23 (1452)

Rozkvět.

Román. Napsal Fr. Xav. Svoboda.
(Pokračování.)

Než dříví vyschlo a než bylo úplně k odvážení z lesů připraveno, prodal ho Novák největší tehdejší malostranské ohradě čtyři sta sáhů. V létě začal s dovozem k vodě pod Trnovou. Širší a nadšenější rozruch se ho zmocnil, kdy mu nebylo za těžko dojít do Prahy, nebo pod Trnovou, nebo do dalekého lesa, kdy neznal oddechu, a vše, co činil, lehce a šťastně plnil, kdy všechno své snažení i myšlení k jedinému účelu soustřeďoval, na všechno myslil, o každém poleně věděl, všude byl, vše řídil a ze všeho se radoval, jako se raduje jen ten, kdo růsti začal. Famírek svedl do paseky všechny vozničky, novoveské, kytínské i lhotské kobyličky, a silnicí dvakrát za den dojížděly tyto světlé, rebrinové vozíky s hladkým, osekávaným dřívím (na jehož každém poleně červenořasla se v mlaďm kroužku písmena A. N.), veselé bratce pod Trnovou na vltavský břeh. Jemná vůně dřeva troušila se za těmito malými vozy, vozkové pobízelí koníčky, aby více odvezli, a pozdě večer za příjemného ticha rozjížděly se kobyličky krajem prostřenými stíny do svých domovů. I Maříček odvázel dříví, a večer sděloval Antonínovi vše, co viděl. V tu dobu nemohl sehnati Strnad povozů pro sebe, ale při zprávě, že vezou všichni jakémusi sedláku Novákovi z Čiřovic, ani se nepozastavil, neboť mu malý tento obchodní pohyb snadno v širokém jeho ruchu jako nepatrný unikl.

Když bylo dříví pod Trnovou, došel tam jednou odpoledne Novák, aby se postaral o lodě a hlavožim do Prahy, jak mu vše Famírek poradil. A jakoby mu zvláštní štěstí přálo (a on věřil v toto štěstí), připlul jakýsi Jiráček pod

Trnovou s nezadanou dosud lodí téhož odpoledne, když za příjemného letního slunce stál Novák se zdejšíh hřídačem Koutníkem na drobném kamení do oteplené, vlažné páchnoucí vody splývajícího břehu. Dlouhé hranice srovnaného dříví leskly se v slunečnu a pryskyřičný zápach nasycoval všechny vzduch nad

řekou. Na protějších stranách pásly se ovce a malý plechový zvonec zazníval sem a té strany. Voda byla lákavá, místy mírně zčeřená, uprostřed provalujícím se proudem znepokojená a stříbrně lesklá. Od Zbraslavi proti vodě přibližovala se Jiráčova loď, tažená silným koněm, který si ani neoddechl a stále s hlavou sehnutou namáhavě táhl. Z lodí vyřušovalo krivé tělo plavčíka, který stál u kormidla nehybně a kouřil z dýmky. Vedle koně kráčel chudě oděný výrostek: Novák stopoval blížící se loď, stín koně na navažce, i obraz svého ve vodě, a bylo mu nějak lahodno v té chvíli.

„Zastavte tu! Zajděte sem!“ zavolal Koutník na Jiráka.

„Co pak, pane Johannel?“ otázal se plavčíka silným, houkavým hlasem, který se ozvěnou roznášel okolními zelenými stráněmi, mezi nimiž valila se řeka. Novákovi v té chvíli zabušilo radostně srdce.

Jiráček vytáhl káču a přistál.

Brzy vše vyjednali a ještě toho večera naložili. Antonín odesel na noc domů, ale již o páté hodině ránní se vrátil. Byla v něm touha jeti poprvé na loď se svým dřívím do Prahy, jakoby ve svých snech této první cestě pro přístí celý život rozhodujícího významu přikládal. Vyjeli hned z rána v příjemném, zvolna se oteplujícím vzduchu, a myšlenky Novákovy jakoby lehceji se rodily, kupily a v široké plány vzrůstaly, po celou cestu proudily jeho hlavou. Když se pak blížili k pražským jezům, napadlo mu, co si asi o něm myslí Strnad? A zaradoval se. Srdce mu rychleji zabušilo.

„Má asi ze mne strach,“ pomyslí si s určitostí a zasmál se. Hlučící, starodávné město královské stálo po obou stranách, na březích hemžil se lid, a táhly, slavný hláhol zvonův ulétal okolím, když loď hluboko do vlnivé vody ponořená zvolna se přibližovala staroměst-

Brána v Monte Carlo v Toskánsku.

(Ke článku B. Bernaschiho fotografie nakreslil KAREL LIEBSCHER.)

Praze. Oknem bylo viděti tisíce světél v dálí, jež prokmitaly tmou, a kopule věže jako mohutné bizardní střípy tměly se na obloze.

Medrická se divila, že nehybe se v duši její žádný pocit, který by byl pro ni zadosťocněním při tomto pohledu na Prahu, která v Pulenci jevívala se před ní v neurčitých obrysech, jakoby byla jen smyslovým předludem. Tesklivě dívala se těm světlům vstříc a cítila jen, že jest zde cizí — úplně cizí.

»Bonidky!« pravila slečna a povstala. »Myslila jsem, že se nudou ukoušu. Jste do-
zajista také ráda, že jsme na místě.«

»Ano. Jedu již od jedné hodiny.«

»Někdo vás očekává?«

»Na nádraží nikdo.«

»Pak prosím vás, pusťte mě k oknu. Mne čeká matka Jaroušova, ona mně pomůže nakupovat — a ráda bych, aby nebyla v nejistotě, jestli jsem přijela.«

Vlak vjížděl do nádraží, slečna otevřela okno a zvolala radostně:

»Jsem zde, milostivá paní, jak jste laskava, že jste přišla. Ruku libám. Ach, což neotevru? Konduktér! Konduktér! Pojďte mně otevřít! To je věcnost, probíhá!«

Pak vyskočila, aniž by se Medrické se neohlédnuvši a vletěla do náručí staré dámy, která vlídně se usmívala, nastavujíc jí na místě rukou ústa k políbení. Medrická ve svém kožíšku, který byl zde úplně zbytečný, v rukávníku, který činil ji nápadnou, ve svých ublacených botkách a urovaných šatech (na stezce kolem rozvodné Jizery nemohla se vyhnouti blátu), hladovala a potácející se vystoupila z vozu a vpletla se do davu lidí, kteří do ní vřezli, a na něž neměla síly mysliti. Nechala se unášeti proudem, odevzdala lístek, poněvadž její druhý odevzdávali, a vyšla na ulici, kde ji uvítal šum a ruch velkého města. Vzpomněla si, vzala-li s sebou peníze, nebo nevytrousila-li je někde, a sáhla do kapsy u svého kožíšku, kde našla i penězku se svými úsporami za tři měsíce, strávené v Pulenci, i telegram, oznamující jí těžkou hodinu její matky. Zastušení tohoto papíru vzpomínalo jí tak dalece, že se vyčerpáně kolem sebe ohléda, jakoby teprve nyní poznávala, kde se nalozá i proč vlastně do Prahy přijela, a náhle přepadla jí úzkost tak velká, že stremhlav řtila se ku předu, nedbajíc na cestu a na lidi, kteří udiveně se po ní ohlíželi; klobouč se rýžovou stuhou posnul se jí do zadu, sukně přetý se jí do běhu, klopýtala, ale bez odpočinutí letěla dál ulicemi, v nichž bylo živo i jasno, i takovými, ve kterých zněly jen duté její vlastní kroky, až konečně bez dechu opřela se o roh jednoho domu, majíc mžitky v očích. Dlouho tak stála, než nabrala nových sil, a potom volně vlekla se dlouhou pustou ulicí, na jejímž konci se zastavila u vysokého poštmourného domu, v jehož příjezdě blikala malá lampička. Byla doma — Doma? Tož byla na místě, a bytu sestrina, kde jí skonávala matka.

Stoupala zvolna, vysílena svými útrapami, do třetího poschodí a zastavila se, zhlédla na čelo, na dveře, za nimiž bylo slyšet několiknásobné dětské hlasy, z nichž nejslabší přešel právě v prudký, usilovný pláč. Ženský hlas, v němž rozeznala Medrická hlas své sestry Kláry, tišil dítě, opakuje chlácholivé: »Mlé, Venoušku, mlé, utiš se, dušinko. Tu máš piškot, na, hošíčku.«

Medrické hucelo v hlavě. Neměla odvahy otevřít, jakési prudké, dusivé tušení nletlo jí na srdce jako černý mrak. Jak se vede matce za těmi dveřmi, kde je tolik hluku a neklidu?

Konečně bez zaklepání otevřela a ocítila se ve veliké čtyřhranné místnosti sloužící za kuchyni a za pokoj obytný, v němž svítila u stropu jednoduchá petrolejová lampa, aby ji děti neshodily, a kde kolem velkého nena-
třeného stolu seděla celá rodina její sestry Kláry u večere, která se skládala z chleba namazaného tvarohem a máslem, a pak z krájeného salámu, který rozložen byl na talíři před mužem neobyčejně jemné tváře, trochu

přepadlé a jako ustanané, ale vlídně a laskyplně. Rozdával právě po kolečku salámu dvěma chlapcům a děvčátku, které pronášelo litostivě: »Alex má tlustší, tatínku, než já, o hodně tlustší.«

Klára chlácholila dosud plačícího nejmenšího hošíka na rukou a líbala jej na buclaté tvářinky: »Tak už mlč, mlč, drahoušku!«

Medrická vstoupivši do světnice pohlédla nejprve na lůžko v koutě u plotny, kde spávala její matka, a spatřila, že je prázdné. Periny z něho byly vyneseny a jen holý slavník bylo viděti.

»Snad leží v druhém pokoji, aby měla klid,« mihlo se hlavou dívčinou, a hned po té pravila hlasitě: »Dobrý večer!« neboť ji nikdo vejíti neslyšel.

Na tento její pozdrav rázem se všichni u stolu ztišili, a Klára se svým mužem povstala.

»Eliška!« zvolala Klára. »Teta, děti, teta přijela!«

Mluvila rozčileně a zvědavě. Potom náhle položila hošíka do košárku u stolu stojícího a vypukla v pláč, který jakoby jí prsa trhal.

»Kláro,« šeptal prosebně její muž bera ji do náručí, a Medrické se zdálo, že v tomto zvuku jeho hlasu slyší cokoliv známého. Jako z daleka doléhalo k ní prosebně a starostlivě: »Slečno, prosím vás —«

Kde se vzala ta shoda těch dvou hlasů, čím vznikla?

Klára plačtí vymkla se z jeho objetí a pravila šeptem:

»Přijela jsi pozdě. Zemřela hned v poledne, a tolik tě čekala! Ach, Bože svrchovaný, pro nás je to velké neštěstí!« Hlava mně třeští, vzpomenu-li, co jsem v ní ztratila. To ty, to nikdo nepochopí!«

»Neplač, matinko!« volaly děti ustrašeně.

»Neplač, Kláro!« prosil její muž znova, schovávaje její hlavu na svých prsou, jakoby chtěl v ní ten vzlykot udusit. »Neplač! Úškodíš si! Pamatuji na děti, na Venoušku! Neplač!«

Medrická vyjeveně dívala se na ty lidi kolem sebe a hlasy jejich sledovala jako vzdálený hukot vodopádu. Z toho ze všeho, co slyšela, porozuměla jedinému slovu, a to slovo bylo: »Pozdě!«

Pozdě! Co to znamenalo? Sbírala v hlavě myšlénky, aby měla o tomto slově jasný pojem, neboť se jí zdálo, že je s dostatek nepochopuje, a že zní příliš jednoduše, klidně a povšechně to slovíčko »pozdě«, které sestra její vyslovila uprostřed bolestného vzlykotu, jenž jí až dech zarážel. Tak přijela pozdě! Co by se bylo stalo, kdyby nebyla přijela pozdě? Pohlédla na prázdné lůžko své matky a nedověděla si za žádnou cenu představit si tu staroušku čipernou, neuvážnou jako rtuť na lůžku, která jí pohledem vítá, kdyby se byla před dvanáctou v poledne mezi dveřmi objevila. Před dvanáctou! Kde to byla? Kde jen to byla v tu chvíli? O. HVEZDOSLAVA

Hlasem šleha jí oslňující záře stříbrného města z pohádek, slunce, matný lesk řeky, bělounká mlha vznášející se jako perleťový prášek — napadla jí chvíle, kdy si zaclonila oči překvapena tím jasnem a zajeptala uchvátena: »Jak se to leskne —«

Po oně chvíli bylo již vše marno, každý krok, každý rychlejší úder srdce, neboť v tom lesku a třeptu zablýhla i duše její matky v posledním pro ni pozdravu. A teď bylo pozdě! To »pozdě« znamenalo, že je zde zbytečná, že se může obrátit a zase jít.

»Co nám vezet, teto?« tázala se Alex, strkaje malou svou ruku do kapsy jejího kožíšku. Vytáhl odtud její penězku a pomáčkáný telegram, aniž mu dívka bránila. Stála nehybně jako zkamenělá.

Klára dosud plakala na prsou svého muže. Teprve po dlouhé chvíli, překvapena jaksi mlčením své sestry, pozvedla hlavu, ohléda se po ní a pravila:

»Pojď, sedni si. Dádes asi unavena cestou.«

Alexi, nech tetu, ona neměla času vám něco koupiti, až po druhé. Pojď, sedni si, Eliško, a vezmi si s Gabrielem salám, nemáme nic jiného. Já sama jist nemohu, všechno mně horkne v ústech. Co si počneme, co si jen počneme teď? Matčiná pence byla nám tak dobrá, ona sama mě ve všem zastala, když bylo potřeba. Ach, Bože všemohoucí! Nesmím myslit, nesmím myslit! — Pojď, prosím tě! Víš, já jsem jako bez ducha. Nespala jsem dvě noci — ona měla veliké bolesti. Dostala zápal plic, k tomu přidaly se ještě jiné zápal, a než jsme se vzpamatovali, vydechla poslední. — Šťastná! Jak jsi šťastná! Ale mně hlavu dle neaprskne starostmi —«

»Kde — kde je matinka?« tázala se Medrická přerušujíc sestřinu řeč touto otázkou, která se jí na rty dostala, aniž mohla pochopiti, jak se to stalo.

»V pokoji, ale nechod k ní. Co bys tam dělala? Až zitra. Je už všechno marno, všechno marno. Už ji nezbudíš.«

»Pojď si, Eliško, sednout k nám,« pravil Gabriel, přistavuje pro ni židli ke stolu.

Ona jakoby neslyšela těchto slov, dívala oči na dvěře vedlejšího pokoje a ztápěla v sobě dech. Naslouchala čemusi. Potom tiše udělala krok — druhý — a po špičkách kráčela k druhému pokoji, držíc ještě neustále rukávník v ruce, jako když vstoupila do bytu sestřina.

»Kam jdeš? Nechod tam! Co je to všechno platno,« pravil Gabriel, a Klára dodávala:

»Už ji nezbudíš.«

Sklenými dveřmi, zakrytými bílými záclonkami prokmitávalo malé žluté světlo. Medrická tiše otevřela a tiše vstoupila, zavírajíc zase za sebou dvěře. Nebyla si dobře vědoma, co činí, ale tak byla uvykla vždy při své návštěvě u sestry vyhledati nejprve matku, pro nic ostatní nemajíc smyslu, že i dnes zdálo se jí býti přirozeno, když nechala bez odpovědi slova švakrova, sestřina i dětí, a když šla nejprve k té, která na celém světě jediná měla pro ni největší pramen lásky a která uchovala na svých prsou pro ni vždy malounek místo, kam mohla ukrýt své rozpálené čelo.

V pokoji bylo tluč čoud hořící voskové svíce, což bylo příčinou, že shledala Medrická v malém parádním pokojku své sestry něco nezvyklého a nepřijemného. Ale hned po té pohlédla na beztvárný předmět pokrytý bílým prostěradlem a ležící na úzkém krkne na dvou židlích. Zachvěly se pod ní nohy, a celá její tvář zbledla jako sníh. »To je matinka,« prošlo jí duši, srdcem, celým tělem a zabodlo se kdesi v mozku jako rozžhavený hřeb. »Matinko!« Ona nenaučila se jí dosud jinak jmenovat, a v tomto pojmenování byla dítětem, čímsi jiným než jinde v jiných poměrech. Kdyby se jí byl někdo zeptal, koho miluje, byla by řekla: »matinku,« a kdyby se jí ptal, na koho myslí, když pozbývá síli důvěry, byla by odpověděla: »na matinku.«

Plamen voskové svíce vypjal se do výše a vycbílil novou spoustu šedavého dýmu. Bílé prostěradlo se nepohnulo ani v jediném záhybu. Medrická cítila, že má hlavu těžkou, jakoby jí mozek hotel. Svezla se pomalu na kolena a tak po kolenou šoupala se k úzkému krknu, na němž matka ležela, v před nachylena, a z očí široce otevřených stékaly jí velké slzy, jež nezanechávaly na jejích tvářích žádných stop, jakoby byly tuhé a tvrdé jako perly.

Zvolna a tichounce odkrývala pokryvku u hlavy mrtvol, a najednou zjevíla se v zlutém světle svíčky vpadlá, staříká tvář, samá vraska, tvář bílá a jemná, s jediným okem trochu pootevřeným, se rty uzounkými a jako usmívajícími se. Tak známá, drahá to byla tvář! Jedenadvacet roků dívala se do ní a znala na ní každý záchvěv, každý úsměv a každou vrásku. Nachýlila se nad ní a položivši kolem ní svoje rámě zajeptala docela tichounce: »Matinko! Matinko má drahá!«

Ty horké slzy z jejích očí padaly na lice starušky, tak že se zdálo, jakoby ze zavřených očí jí kanuly. Před Medrickou zmizelo prostě-

radlo, hořel syce i to úzké prkno, a ona jen viděla známou tvář, kterou tak milovala, a bylo jí, jakoby určitě za chvíli měly prohlédnout její oči, pohnout se rty, a jakoby měla uslyšet obvyklé matčino zavolání, když přijela k ní: »Eliško! Dítě milé! Nu, vidíš, to mám radost z tebe! To mám radost!«

Ale tvář se nepohnula, oči se neotevřely. »Matinko,« šeptala dívka kladou si svoje rozpalené čelo na její studené, »já jsem zde — přijela jsem! To nemůže být, abys tak odešla s myšlenkou, že jsem k tobě nespěchala. Matinko má zlatá, dobrá! Má zlatá, drahá! — Zalknu se bolesti! Zalknu se —«

V těchto slovech spočíval již výkřik, který dusila v sobě po celou cestu do Rozmyslova, z Rozmyslova v útěku pražskými ulicemi, a který nyní náhle a neočekávaně protřhl hráz jejího sebeopanování, vydrál se jí ze rtů a naplnil malý pokojík hrůzou a zoufalstvím.

»Zalknu se —« opakovala přitisknuvši obě ruce ke své tváři a klesajíc vedle mrtvolý v křečovitěm pláči na zem —

Museli ji omýt, uvolnit zřítel, byla rozpalena, a její pláč podobal se hysterickému zachvatu. Děti bojačně se poví dívaly, Klára ji chláholila, všechna udělena tímto nepřírodným vzlykáním plným palčivých slz a dušných výkřiků. Gabriel sehnal kdesi trochu vína a vnutil jí je do úst. Ona nechala sebou vládnout, nevzpírala se ničemu, všechno mizelo před její duší, jakoby to pohltila ta zátapa mohutného přívahu slz, jež v nekonečné spouště se jí z očí řinuly. (Pokračování.)

Ballada velikonoční.

Se Sladkovským Trojan seděl v prosté jizbě. Den byl vonný, řehtaček hlas venku zvučel za odletlé k Římu zvony.

»Slyš!« — teď se rty Sladkovského plyne — »zní tak v celém kraji, a teď právě poklady se, myslím, všude otvírají.«

»Poklady?« — se náklil Trojan — »pro nás věru báj to pouhá, chudí jsme, a celý svět se bolesti jen naší rouhá.«

Věř mně, myslím, na tom světě z národů všech, co jich zřítne, Kristovu že utrpení v Čechách nejlíp rozumíme.

Pro nás jak když konce nemá pašijová těžká doba! — V jizbě ticho, hlavy v dlaních, v dýmách tonou muži oba.

Zaklepáno. V jizbu stařík s usměvavou vstoupá lící, starý kožich sobě rovná, v ruce mačká beranici.

»Pochválen Pán — se Sladkovským rád bych mluvil — nevím ani...« — Já to, strýče, tady židle, nesmíte nám vynešit spaní!

Odkud pak až? — Z dalky, z dalky od Semí až, vzácný pane, abych vickrát Prahu viděl, už se, myslím, sotva stane.

Ale mám tu v Praze syna, tak bych rád byl svými zraky spatřit vnuka. Myslí jsem si: k Sladkovskému dojdeš taky...

Pořád slyším... — A jak u vás? — U nás v horách staré bída, vzácný pán zde v Praze asi sotva takou nouzi vídá.

Hovor vážne. Rozpačité stařec hledí kol a kolem, vytáh' šátek, pot si utřel na temeni poloholém.

»Pane doktor!« — »Nu, co, strýče, směle jen, co hrůz' vám svírá!« — »Slyšeli jsme, na divadlo že tady pan doktor sbírá.

Tak jsme taky — je to málo — ale při té bídě známé — abych řek' tak — my tam v horách také české srdce máme!«

Trojan povstal. Sladkovskému slzy dvě se v oku třpytí: »Pravdu mělé, jen utrpení je to naše české zítí.

Ale v bídě pašijová, svět kdy se nám rouhá celý, poklady se lásky v Čechách ještě vždycky otevřely!«

Aut. Klášterský.

Chorobný smích a pláč.

Ukázka z pathologie fysiognomie.

Podává Duchoslav Panýrek.

(Pokračování.)

II

Smích má svoje extremy. Od suchého, trhavého smíchu zlostných misanthropů až po hluchý řezavý smích s otrávením se bránící, jehož nejlepší exempláře možno studovati — ve vypravování některých našich humoristů (za to se čtenář mnohdy nesměje), je pochopitelně celá řada stupínků, odstínů, zabarvení. Ale není nic chorobného v těchto extremech. Také pláč má různou fakturu, a výstřední jeho tvary nelze rovněž prohlásiti za chorobné. Dobrosrdečný lid ovšem o každém, kdo se směje radostně a hluché, vyjadřuje se v křesťanské shovívavosti: »On se směje jako blázen.« zapomínaje na slova písma: »Kdo by řekl bratru svému hlazen, hoden jest ohně pekelného.« nevidí však ve smíchu tom nic bláznovského, nic chorobného. Ale ten lid, který nikdy hluboce neuvazuje, dá se strhnouti obyčejnou podobností zcela povrchní k výroku, že je někdo bláznem. Ale item: nejen z těch, komu veřejně mínění přišlo tento rozsudek ve tvář, má něco odchýleného v obličeji při tom smíchu, často vytrvalém, tvrdšíjším, zcela nepatrnou přčinou podminěným. Každá skoro ves má nějaký exemplář t. zv. tichého blázna. Tichým nazýván bývá, protože na nikoho neútočí a není nijak svým spoluobčanům nebezpečný. Obvyčejně se směje. Ale někdy i pláč kriví mu rysy tváře. Vzpomínám z města, které dobře znám a v němž jsem strávil dětství, na starého alkoholika podivně pláčícího, když ve stavu silného opojení potácel se pod město. Byla to figurka typická; jež v hněv uvádělo prudký, když místní mlád' pokřikovala za ním: »Mašto, brňat!« A v opojení plakal, ale plakal beze zvuku, stahuje tvář pitvorně a nevyhláštělně. A kolik je »Honzičků« po našem venkově! Jednoho zachytil Chittussi. Výborná, skvostná to studie. Dvě vrásky od nosu ku bradě sestupující a jako dvě závorcky

objímající pomlčku sevřených pysků a roztažených úst, uzočké stěrby vřek propouštějící úzký paprsek veselého lesku, ba celý ten obličej, po němž sákně všude takový milý, mírný úsměv, šat jedna láta a žebrácká mošna po boku — vše to zářivě vstřík tak přesvědčivou pravdivostí, že sami hned hledáte v duši, kde jste kdy v životě viděli pendant.

Ejhle — smích bláznů, první ukázka chorobného smíchu. A zároveň ukázka chorobného smíchu v umění. Zmocnila se ho stejné jako pláče literatura i umění. Nezapomenu na divoký smích Viktorky v Ba bi čce, a myslím, že se dobře povedla Hádkovi postava jeho blázna. I ozvuší vystihl jímavě. Skoro vás řezá ve tvář a v duši všech ten smích — posměšný poslebek venkovských uličníků, já-sajících »Ha, smějte se, on blázní!« i divný smích choroduchého, jenž rozehvíval vždy duši svou v nehlubší smutek a uchvacoval srdce hlubokou soustrastí. Takové a podobné výjevy z vesnice líčil Hálek šťastně. A v nich tkví všecko těžiště jeho umění.

Chorobnou mimiku pomatených maloval Kaulbach. Kterak jim porozuměl a pochopil ty smějíci se i pláčící masky bláznů! A kterak je interpretoval! A všichni ti mistři dob starých a nových, kteří kdy kreslili šlence a hysterické, nemohli nezachytit hrůzné šklebící se tváře bytostí nešťastných, které minuly se s rozumem. H. Meige ve svém díle Possédés des Dieux dans l'art antique osvětlil s hlediska moderní vědy něco typů takových ze starověku. Mnohému budou známy šlebičské se chytající potvory bizarního Petra Breughela. Každý ze své paměti mohl by doplnit stručnou tu škálu chorobných smíchů a pláčů na obsáhlou galerii. Více ovšem nedovoluje ani místo.

Opustme literaturu a umění a vkročíme do paláce vědy.

Několikrát již střetli jsme se s chorobnými. Je všeobecně známo, že pomatení smějí se i pláčí, a každý laik tuší v těch zjevích něco chorobného. Také jsme již, bohudíky, nějaký čas mimo doby, kde se osoby takové upalovaly jako posedlé a čarodějky. Dnes víme, že jsou choré, a léčíme je. Nejbohatší výběr chorobného smíchu a pláče naléztí lze v blázcích; tu se naskytá pozorovateli bohatá řada případů spadajících do této kategorie. Choroby duševní a nervové vůbec nejčastěji sdruženy bývají s těmito příznaky.

Buďiž tedy jim přána přednost.

* * *

Jednou je chorobný smích a pláč obrazem jistého stavu duše, jistě chorobné změněné mysli. Po druhé způsoben je křečmi. Tu je mimovolný, bezděčný — každý laik ví, co patřičně nazýváme českoněmecký jazyk našeho života z let padesátých nazývá »lachkrampf« a »Weinkrampf«.

Abť se třeba nerozdrobilo na příliš mnoho jednotlivostí, předvedu galerii obrázků. Kdož chceš, přemýšlej o každém z nich a sestrojíš si lehce kostru celku.

Pomatení mají svou určitou fysiognomii. U slaboduchých postačí docela nepatrné povrchní hnutí mysli, aby vzbudilo úsměv. Jsou u choroduchých zvláštní druhy smíchu, charakterisované význačným výrazem tváře. Griesinger*) uvádí sardonický, sarkastický, rozpačitý smích a zvláště zajímavou specií: úsměv z přichylnosti. Bezuzdný hlasitý smích jest u choromyslných nucenou mimikou, t. j. běží o pohyb nucený, mimovolný. Někdy je však příčinou jeho nějaká hallucinace, která nemocného k smíchu popouzí.

*) Dr. Wilhelm Griesinger: Pathologie und Therapie der psychischen Krankheiten. Umgearbeitet und erweitert von Dr. Willibald Leinsinger-Schlegel, Berlin, 1892. Na základě této knihy zpracovány některé typy chorobného smíchu a pláče.

Úšklebek, t. j. úsměv anebo smích, který dosahuje mimické své výše strne a je takřka fixován, jakoby zachycen byl momentní fotografií, je častým zjevem u paralytiku a blbců. Smích za sevřených rtů je typický výraz obličeje při různých psychosách. Váhající úsměv, jenž činí dojem, jakoby se člověk ten rozmýšlel, má-li se smáti či nic, a při němž se střídavě oba koutky úst pohybují na venek a zase vracejí zpět, vyskytuje se u blbců, kteří trpí halucinacemi, i jindy. Jsou-li při fixovaném anebo váhajícím úsměvu hlava a oči skloněny, vzniká typická lysingnomie blbců. Mamy a přeludy bývají zhusla podnětem, že se blbec usmívá. I nejvíce degenerovaná nebo sebe méně vyvinutá duše je s to vnímat nízký onen stupeň radosti a prozrazuje jej úsměvem.

Úsměr z přichylnosti je výrazem pocitu oddanosti a je to charakteristický výraz obličeje u slabomyslných a blbých, jejichžto stav duševní vyvinut se na základě epilepsie. Bývá často stereotypní, zvláště v době, když nemocní takoví netrpí křečmi nebo halucinacemi.

Věnujme nyní zřetel jednotlivým chorobám, při nichž se obvykle nebo velmi často setkáváme s chorobným smíchem anebo pláčem.

Existuje hrozná nemoc, o které stejně nerad mluvíme jako píši. Je nevyčísitelná a končí ochrnutím celého těla. V průběhu nemoci nastávají různé známky pomatenosti, z nichž nejvýznačnější je domněnka, že je dotčený člověk vznešeným, slavným, mocným (slavomam), nebo naopak bidným, pronásledovaným (sleďomam), ba právě nic. Nemoc má tvářnost velmi různou, a zvláště duševní projevy její jsou pravy proteus. Co snaží se učenci vysvětliti obšírnými svazky, nelze tu ovšem fixovati několika větami. Není to také účelem přítomné stati. Nemci zoví se klasická paralyza (povšechná progressivní paralyza) a trvá léta. Podstatou její jest úpěl mozku. Lidé se vyjadřují o takovém nešťastníku: »Vysýchá mu mozek.«

Již v předchozím odstavci naznačeno, že nemocní tací šklebí se, a úšklebek je trvalým, strnulým hostem jejich tváře. Již v prodromálním stadiu paralyzy této, pokud se nemoc ještě opovídá, pozoruje se u lidí takových zvláštní měkkost a citlivost, takže při dojemné hudbě, nebo čtouce o nějakém neštěstí, proouknou v slzy. Ale takové hnutí myslí nebývá u nich trvalé, neboť hned na vše zapominají, a je zase dobře. (Tím není ovšem řečeno, že by osoba, která propláče každou nehodu se zamilovanou hrdinkou svého románu, trpěla snad touto nemocí. Znal jsem dámu, která při četbě Klieperovy Jindry nejdou si zaplakala. A kolik citlivých paniček potají i veřejně slzí i štká při Mlynářovi a jeho dítěti! To by bylo paralyza.)

Když již nemoc propukla, křičí a kvílí nejdou pacient jako dítě — bezce vší zřejmé příčiny.

Právě to je však celkem náhoda nemocných takových veselá. Jenom někdy bývá přerušena náhlým výbuchem plačlivosti. Nemocný je převahou šťasten ve svém lichém sebevědomí. Vždyť má miliardy, pozlacené nehty, a je-li ženou, mnoho krásných šatů — proč by se nesmál a neveselil...

SLAVNOST

Maloval JOSEF B.